

НЕ СЕМО СВОЙ ПОДВИГ..

Ілюстрація Анни Грін

29 січня минуло 107 років з того дня, коли на станції Крути відбувся бій. Тоді близько 500 українських вояків, серед яких були курсанти, студенти та гімназисти, стали на захист Києва від 6-7-тисячної більшовицької армії. Вони на декілька днів зупинили навалу. Бій тривав близько шести годин, у ньому загинули від 70 до 100 бійців з нашого боку.

У радянський час могили полеглих під Крутами було зруйновано. Десятиріччями історія бою або замовчувалася, або обростала міфами й вигадками. Після здобуття Україною незалежності подвиг Героїв Крут зайняв гідне місце в пантеоні національної слави.

«Слово Крути стало дуже переконливим, бо на його зміст зложилися не самі звуки, а чин і кров. Воно вривалося в наше народне ество, у наш дух і нашу плоть. Воно бо повстало з того найсвятішого, що має кожна жива істота, – з життя», – зауважував Улас Самчук 1942 року в статті «Крути».

Цьогорічна церемонія вшанування Героїв Крут об'єднала військових, представників влади, науковців та громадськість. У пам'ятних заходах взяли участь і

представники Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, який підтримує збереження історичної пам'яті про подвиг української молоді. Університет представляли ректор Олександр Самойленко, керівник справами університету Станіслав Зінченко, декан факультету філології, історії та політико-юридичних наук Володимир Мартиненко та директор ННІ природо-математичних, медико-біологічних та інформаційних технологій Юрій Філоненко.

Окрім цього, на факультеті філології, історії та політико-юридичних наук доцент катедри історії України Максим Потапенко прочитав для здобувачів та викладачів онлайн-лекцію, присвячену складним і неоднозначним подіям того періоду. На початку заходу присутні вшанували хвилиною мовчання загиблих воїнів далекого 1918 року та сучасних Героїв.

Максим Васильович наголосив на необхідності об'єктивного підходу до вивчення цієї теми, навколо якої сьогодні залишається багато міфів, які ще потрібно розв'язувати. «Даючи оцінку битві під Крутами, ми повинні розуміти, що це був бій не за станцію і навіть не за Київ. Це була битва за Україну, за її майбутнє», – зауважив лектор. Подвиг Героїв дав змогу на декілька днів зупинити більшовицьку навалу, а в результаті українські політики використали цю можливість для міжнародного визнання проголошеної 22 січня незалежної держави, що стало можливим за результатом підписання Брестського миру.

Лекція викликала жваве обговорення серед аудиторії, про що свідчили запитання. Підсумовуючи, говорили про ті уроки, які ми маємо винести сьогодні, щоб вистояти перед російською ордою, зберегти свою незалежність.

Українську Народну Республіку довелося захищати від російської військової агресії на початках силами добровольчих формувань. Можна провести аналогію із сучасною російсько-українською війною. Події Української революції засвідчили: державність без армії неможлива.

«Саме від Крут починається в нашій житті тип новітнього українця, тим, що намагається надавати проявам української ціхи національні. Формування новітньої української людини в національним стилі почалося у сфері військовій, державницькій. Створився тип українця, що зрозумів, що влада – це боротьба, а держава – це кров і залізо» (з листівки українського підпілля, 1949, автор невідомий).

Бій за майбутнє України триває. Чи є у нас шанс здобути перемогу, на яку Україна чекає з 1918 року?.. Це залежить від багатьох факторів, але ключовими залишаються єдність та жертвовність.

Слава Героям, які боролися і борються за волю України!

ВІДГУКИ

ЯК БУЛО НАСПРАВДІ...

З великим задоволенням прочитав збірник документів «Ніжинське шістдесятництво: Леся Коцюба». Я майже з усіма був особисто знайомий, а в київській квартирі І. Б. Бровка доводилося навіть ночувати...

Фотокопію трактату Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» виготовили Олександр Науменко і Володимир Литвинов.

Читайте про це в наведеному нижче моєму виступі на засіданні партбюро Ніжинського державного Ордена Трудового Червоного Прапора педінституту ім. М. В. Гоголя та Раді інституту, у якому я працював старшим викладачем катедри іноземних мов.

«Понад 10 років тому, десь у кінці 1965-го або на початку 1966 року я мешкав у гуртожитку № 2, на вулиці Богуна, 1/1. У гуртожитку № 1 поселився В. П. Крутиус, який щойно прибув в інститут з Києва після закінчення аспірантури. Ми спілкувалися. Одного разу (коли в мене саме перебував студент-заочник Р. М. Красносільський) Крутиус приніс звернення українського радянського критика Івана Дзюби до ЦК КП України й Уряду УРСР під назвою «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Крутиус сказав, що ця праця дуже цікава і просив допомогти переписати її, щоб залишити один примірник для себе. Ми з Красносільським погодилися. Але справа посувалася дуже повільно. Невдовзі зайшов до кімнати інший студент-заочник Олександр Науменко. Побачивши нашу морюку, він запропонував сфотографувати це звернення. А оскільки робити фото майже однаково, що один примірник, що більше, ми попросили Науменка зробити по одному всім. Було зроблено три примірники. Один дали Крутиусу, один узяв я, і один залишив собі Науменко. Протягом наступних кількох днів до мене підійшов нині покійний проф. І. К. Чапля і попросив зробити два примірники йому, пообіцявши заплатити по 40 крб. Я передав це прохання Науменкові. Ще два примірники були зроблені й передані Чаплі.

Під час виготовлення всіх фотографій Науменкові допомагав лише я. По закінченні роботи ми з ним хотіли спалити плівки, але Красносільський, якому не дісталася примірника, забрав плівки з метою зробити пізніше й собі. Через якийсь час на моє запитання, де плівки, він сказав, що спалив. Про це я повідомив Науменкові.

Свого примірника я нікому читати не давав. Він лежав разом з непотрібними книгами в сараї під дощем та снігом і через якийсь час згнив. А тому я викинув усе разом на смітник. Куди поділи своє інші товариші – не знаю. Із Красносільським і Науменком бачився після того все рідше, а останнім приблизно 5 років не бачився зовсім. З Крутиусом і Чаплею після цього розмови на цю тему теж не було. А Крутиус навіть сторонився під час зустрічі.

Свою провину я визнаю і, звичайно, шкодую з приводу зробленого. Але хотів би зазначити, що якби в той час цій

праці була дана така кваліфікація, як згодом, то ні я, ні мої товариші за цю справу не взяли б. Нас нічого у зверненні не насторожувало, оскільки цей лист був написаний відомим у той час і популярним українським радянським критиком і адресований радянському урядові. Окрім того, сприймалася згадана праця Івана Дзюби цілком узгоді з відомою постановою міністерства освіти УРСР від 1965 року про недопустиме нехтування українською мовою у вузах, технікумах і школах Української РСР, яку (постанову) читав ректор на Раді інституту. Ми вважали тоді Дзюбу одним із справжніх уболівальників і борців із «залізобетонними душами» за виконання урядової постанови.

Минав час. Праця І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» піддавалася все гострішій і гострішій критиці. І я зрозумів, що й до чого. З сьогоднішньою її офіційною кваліфікацією повністю згоден.

Я шкодую, що не заявив про це відповідним органам раніше, раніше ніж про це сказали інші. Але, коли прийшов час говорити мені, я сказав усе, як було. Про це я негайно повідомив також секретареві парторганізації інституту М. І. Кравченку.

Я ніколи націоналістом не був і не є, і націоналістичних переконань не маю. Посереднім свідченням цього може бути хоча б те, що моя дружина – росіянка. Мовного бар'єру в родині, чи будь-яких суперечок на цю тему не існує. Я – українець, люблю українську мову і вважаю, що кожна порядна людина повинна знати, любити й користуватися рідною мовою: чи то українською, чи російською чи будь-якою іншою, і переконаний, що це не є націоналізмом.

Російську мову знаю також і люблю, але користуюся нею як засобом міжнаціонального спілкування.

Політику партії в національному питанні повністю розділяю.
17.V.76 р.

На Вченій раді Ніжинського педінституту передбачалося «пороти» Володимира Литвинова: були присутні представники КДБ, члени парткому Інституту на чолі з парторгом, дружиною Крутиуса Валентиною, а також прихвостні, готові до бою...

Коли я завершив свій виступ, ректор Інституту Горбач швидко зорієнтувався... Та й каже: «Ну тут все зрозуміло... Обговорювати не будемо. Тому переходимо до другого питання Ради, а саме: з Чернігівського обкому партії надійшли посвідчення «Відмінник народної освіти» зі значками співробітникам нашого Інституту, які брали активну участь у написанні «Історії міст і сіл Чернігівської області». І почав називати відповідні прізвища та вручати під аплодисменти всієї зали. А в кінці, додає: «Тут є посвідчення і для Литвинова, але його вручимо пізніше... Бо вкралася друкарська помилка. Ми виправимо і вручимо пізніше...» І таки вручили...

Через якийсь час підійшов до мене Володимир Крутиус і каже: «Давай будемо квітами, бо я там у відділку КДБ такого про тебе нагородив...» І ми потиснули один одному руки...

Невдовзі я переїхав на роботу в Київ (Інститут філософії), і ми з ним більше не бачилися.

Нині покійний доцент Ніжинського університету і мій кум Олександр Васильович Жомнір, котрий регулярно

слухав «ворожі» закордонні передачі, сказав мені якимось, що наше «мило» потрапило-таки за кордон. (А «милом» ми називали фотокопії Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Бо фотографії були величиною завбільшки з великий брусок господарського мила). І додав: «Я регулярно слухаю закордонні передачі і помітив, що одна сторінка була дуже пошкоджена, (як і на нашій фотокопії!)...». Як це «мило» потрапило за кордон?.. У мене є версія... Фотокопії міг вивезти єврей-емігрант Пінхос Хаїмович Самородницький, єврей-дисидент, з яким я та Дмитро Васильович Наливайко певний час працювали в окремому читачьому кабінеті Ніжинської бібліотеки і відверто обмінювалися поточними політичними подіями. І були однастайні. Згодом він виїхав до Львова, бо звідти, казав, легше виїхати за кордон...

Написане у збірнику «Ніжинське шістдесятництво: Леся Коцюба» Віктором Ємельяновим не можна вважати об'єктивним висвітленням тієї значущої події. Насправді було так: коли я потрапив до Ніжинського КДБ, там порадили розповісти про мою «антисоветскую деятельность». Три дні я вдавав, що не знаю, про що мовиться... Нарешті їхній терпець увірвався: «...а фотоплівки з рукописом відомої праці Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», яку ви розповсюджували ми знайшли аж у Києві на дачі...». Ось тоді й довелося повторити все те, про що в КДБ вже знали від усіх хлопців, причетних до видруку й поширення рукопису.

КДБ: Вы знаете, что Вам грозит за такую антисоветчину?..

І тут мені раптом спало на думку відоме в ті часи гасло... І я бовкнув його: «Да, я колебался, но колебался вместе с Партией!»..

Рятівне гасло я розшифрував на засіданні Ради Ніжинського Інституту, коли розглядалася моя персональна справа. Цей документ наведений вище. І ще цікавинка. Коли мене запросили на роботу до Києва, тодішній парторг Інституту Томек сказав, що в характеристиці з місця роботи обов'язково напише про мою «антисоветчину».

Тоді я зателефонував до Ніжинського КДБ... Відповіли - ми скажемо, щоб не писали... І характеристика пішла-таки чистою!..

20.10.24 р.

Володимир ЛИТВИНОВ, доктор філософських наук, провідний науковий співробітник Інституту філософії НАН України, професор Національного університету «Києво-Могилянська академія», член Національної спілки письменників України

Від редакції: Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою продовжує дослідження обраної теми. Це буде «Ніжинське шістдесятництво: Олександр Жомнір». Там буде опубліковано і наведений вище текст. Будемо вдячні навіть за невеличку фінансову підтримку за такими реквізитами: для українців – на карту в Приват-банку 4149 6090 1172 3568. Для іноземних громадян – валютна картка Приват-банку 5168 7451 5468 7781

LYSENKO MYKOLA, 16604, Ukraine, region Chernihivska, district Nizhynskiy, city Nizhyn, street Matsievskoho Oleksandra, building 12, flat 79

JSC CB PRIVATBANK, 1D HRUSHEVSKOHO STR., KYIV, 01001, UKRAINE

SWIFT CODE/BIC: PBANUA2X

КОНФЕРЕНЦІЇ

Від Глібова до Дністрового

Цьогоріч, 31 січня, уже в'яте відбувалася на базі Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Літературна творчість представників Ніжинської вищої школи: гуманітарний дискурс». Досліджували творчість вихованців ушавленого Гоголівського університету науковці з Києва, Чернігова, Рівного, Переяслава-Хмельницького, Глухова,

Черкас, Ніжина. Тематика наукових пошуків була широкою й різноманітною. Від маловідомих сторінок біографії Миколи Гоголя, Євгена Гребінки, Леоніда Глібова до екзистенційних шукань письменників XXI століття та літератури метамодернізму. У роботі конференції брали участь 14 докторів наук, професорів, 25 кандидатів наук, доцентів, 10 учителів-практиків загальноосвітніх закладів Чернігівської області.

Учасників конференції привітав ректор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, заслужений працівник освіти України, доцент Олександр Самойленко. А потім модератор заходу, доктор педагогічних наук, професор Юрій Бондаренко надав слово учасникам пленарного засідання. Цьогоріч воно було присвячене вихованцям університету, які загинули у російсько-українській війні.

Хвилиною мовчання вшанували пам'ять учасників та жертв цієї кривавої бійні, яку вчинили огідні рашисти на території України.

Про науково-педагогічну діяльність доцента Олексія Галльонки – вихованця ніжинського пединституту, який загинув під час ракетного обстрілу Чернігова – розповідали учасникам конференції його колеги: завідувачка катедри філологічних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Костянтина Ушинського Світлана Молочко та доцентка цієї катедри, кандидатка педагогічних наук Тетяна Матюшкіна. З тематичними різновидами прози Анатолія Роліка ознайомив присутніх доцент Олександр Забарний.

А далі розпочали свою роботу наукові секції. За традицією, що вже склалася, їх було п'ять: «Від романтизму до раннього модернізму: творчість вихованців Ніжинської вищої школи в координатах літературного процесу XIX століття». Цікавою була доповідь доктора філологічних наук, професора, головного наукового співробітника Інституту літератури НАН України (Київ) Павла Михеда за темою «Вибрані місця з листування з друзями» Миколи Гоголя в Польщі. Переклад та інтерпретація Фелікса Нетца». Вона викликала жваве обговорення.

У секції: «Ідеологічні та естетичні доміанти літературного доробку випускників Ніжинської вищої школи ХХ століття», як і передбачалося, домінували теми з дослідження творчості Євгена Гуцала. Свої доповіді творчому доробку цього письменника присвятили докторка філологічних наук, професорка Надія Бойко, доцентки, кандидатки філологічних наук Наталка Медвідь, Галина Вакулєнко, Тетяна Клейменова та ще шість аспірантів та магістрантів з Ніжина й Глухова.

Цікавою та ґрунтовною була доповідь у цій секції директорки Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою НДУ імені М. Гоголя, членкині НСЖУ Надії Онищенко. Вона була присвячена непересічній постаті викладача Ніжинського педінституту, званого в Україні перекладача Олександра Жомніра. Це людина з когорти ушавленої перекладацької еліти України: Максима Рильського, Бориса Тена, Григорія Кочура, Миколи Лукаша, Дмитра Паламарчука. Саме йому належить перший переклад українською мовою драми Д. Мілтона «Утрачений рай». Пані Надія анонсувала вихід книги про цього видатного перекладача і щирого українця.

Цікава дискусія відбулася в секції «Добавост модернізму: сучасне покоління ніжинських письменників». Минулого року побачила світ книга ніжинського професора Юрія Бондаренка «Ера Еро». Обговоренню цієї книги і була присвячена дискусія. Про екзистенціальні смисли часової гри в оповіданнях книги говорила професорка з Переяслава Галина Токмань; про інтерпретацію екзистенційної філософії

бути в книзі повідомляла ніжинська професорка Тетяна Рудюк; про психотерапевтичний потенціал гумористичних оповідань Юрія Бондаренка доповідала доцентка Людмила Корнеєва. «Збірка малої прози “Ера Еро” Ю. Бондаренка в контексті метамодернізму» – такою була тема виступу відомого ніжинського літературознавця Олександра Гадзінського. А доцентка столичного Університету біоресурсів, кандидатка педагогічних наук Тетяна Чумак познайомила присутніх з новою поетичною збіркою Алли Бовсунівської «Слалися дороги рушниками».

У секції «Роль Ніжинської вищої школи у розвитку гуманітарних наук» актуально прозвучали доповіді кандидаток філологічних наук, доценок Ніни Михальчук «Коцюбинськознавчий доробок професора Олександра Ковальчука» та Оксани Капленко «Літературознавчий доробок Анатолія Дністрового».

Секція «Методико-літературні аспекти вивчення художньої спадщини представників Ніжинської вищої школи» приємно втішила розмаїттям тем з літературного краєзнавства. Ґрунтовними були виступи учителів-практиків шкіл міста Світлани Шевченко, Тетяни Бронзенко, Олени Ковтун, Тетяни Кулеби та інших.

Конференція засвідчила, що обрана для дослідження тема далеко ще не вичерпала свій педагогічний та культурологічний зміст, не втратила своєї актуальності та патріотичного впливу.

Олександр ЗАБАРНИЙ

ПАЛІТУРКА

Не вкрадений Гребінка

Тетяна Лебединська. М. П. Гребінка. Архітектор та містобудівник Північної Пальміри. Кишеньковий довідник. – Ніжин: ФОП Лисенко М. М., 2024. – 96 с

Авторка присвятила свою наукову розвідку мертвим і живим українцям Північної Пальміри. Бо саме вони в ХІХ і на початку ХХ ст. були тут найчисельнішою діаспорою і розбудовували це місто інтелектуально і буквально фізично.

Незважаючи на видатні заслуги в галузі архітектури та містобудування, Микола Павлович Гребінка (1820–1880) завжди перебував у тіні свого відомого брата Євгена (1812–1848). Обидва вони жили, працювали й померли в Санкт-Петербурзі. Про письменника, редактора й видавця, випускника Ніжинської гімназії вищих наук кн. Безбородька ми знаємо чимало, про його молодшого брата – майже нічого. У дореволюційних словниках Брокгауза й Ефрона, як і в радянській та новій українській літературі, М. П. Гребінка навіть не згадується. Отож цю прогалину і вирішила заповнити Тетяна Лебединська.

Кандидатка філософських наук, доцентка, членкиня Національної спілки письменників України волею долі проживала тут майже 40 років. Написала й опублікувала в країнах Європи, США та арабських державах близько 300

наукових робіт. З 2000 по 2021 рік щорічно організовувала і проводила міжнародні семінари «Санкт-Петербург – Україна», учасницею яких була й авторка цих рядків.

Аби вивчити спадщину Гребінки вона дослідила його будівельно-архітектурні споруди в Санкт-Петербурзі і зрозуміла, що він був одним з найпопулярніших архітекторів масової забудови, про якого говорили так: «...майже 1/8 Петербургу побудовано ним». Його прибуткові будинки і досі прикрашають місто і є задіяними. Лебединська називає Миколу Гребінку автором споруд у Швейцарії, Нідерландах, у Сердоблі, Новгороді, Рибінську під Невелем, Новоладоському повіті. Як і його брат Микола, він був сином українського народу. Щоб переконатися в цьому авторка побувала на батьківщині обох братів у селі Мар'янівка Гребінківської територіальної громади Лубенського району Полтавської області.

Видання цінне для нас сьогодні не тільки тому, що є цікавим. Воно повертає на Батьківщину ще одного митця, котрого вкрала сусідня держава.

Надія ОНИЩЕНКО

ПОЕТИ СВОГО «СВЯТОГО РЕМЕСЛА»: МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ І ЄВГЕН МАЛАНЮК

19 березня минає 130 років від дня народження Максима Рильського

Максим Рильський. 1928 р.

Ще сто років тому Євген Маланюк стверджував: «...працею М. Рильського і його помічників буде підведено міцного культурного фундаменту» під майбутнє української поезії. Творчу і духовну культуру як цілісної особистості Рильського-митця Євген Маланюк (відомий український поет у вигнанні, есеїст, літературний критик, сотник Армії УНР, чие ім'я повернули Україні лише після Незалежності) помітив одразу по прочитанню збірки «Синя далечина» (1922), ще перебуваючи в польських таборах інтернованих вояків Армії Української Народної Республіки.

Зі сторінок таборового часопису «Веселка» (Каліш, 1923. № 4–5–6) своєрідною рецензією «Дарунок Києва» привітав появу в Україні нових книжок П. Филиповича «Земля і вітер», Т. Осьмачки «Круча», М. Рильського «Синя далечина».

Є. Маланюк тяжів до київської групи поетів неокласиків, яку зараховував до культури «Київської Александрії», стежачи за творчістю М. Зерова, М. Драй-Хмари, Юрія Клена (О. Бургардта), М. Рильського, П. Филиповича.

У згаданому вище номері «Веселки» вміщений і вірш Є. Маланюка під назвою «Максимові Рильському», який починається такими рядками:

Ще молитесь, далекий брате,
Серед звенигородських піль.
Ще не стомились карбувати,
В коштовних ямбах вічний біль...

Він через кордони, що розділили їх, подавав руку дружби і творчого побратимства, називаючи Рильського «братом», який «несе хрест свій там, ген-ген, / серед похмуро-рідних прерій», де «навколо – хащі й печеніги...», натякаючи на владу в Україні північних окупантів. Звертаючись до автора поезії «В високій келії...» у ввічливій формі «Ви», із захопленням констатував:

Ви – еллін, схимник і Гоген!
Ви – алхімік мудрих слів.

Цим самим висловлював до нього і його доробку свою прихильність.

Аналізуючи збірку П. Филиповича «Земля» (1922), Є. Маланюк іменував її автора першим братом Рильського і першим помічником, котрий, є «робітником в майстерні власних слів...». Згадавши поіменно, починаючи від Тараса Шевченка, визначних української письменників, наголошував, що після І. Франка й Лесі Українки в українській поезії довго не було майстра і от з'явилися неокласики:

«Взявши циркуль і стилос, вони несуть свій подвиг, ...як належить цеховим святого ремесла, ченцем Ордену Муз, робітникам в майстерні власних слів і Українцям».

Відчитуючи смисли щойно процитованого фрагменту, впадає в око поєднання двох багатозначно-символічних предметів: циркуля і стилоса. Перший, як інструмент розуму і логіки та виміру відстані на карті життя, яка розділяла поетів-неокласиків та поетів-емігрантів. Другий – як символ українського незламного слова, поставленого «на сторожі нації», як єдиний засіб комунікативного дистанційного єднання митців у тогочасних обставинах.

Завершує Маланюк огляд нових книжок Рильського, Филиповича й Осьмачки на мінорній ноті:

«Чолом Вам з сумної далечини еміграції! Сумної, бо «синьою» ця далечина увижається лише звідтіля, де серед руїн і крові, під чорним вітром історії горять лампади Вашої творчості, дорogi поети!..»

Таке шанобливе («Чолом Вам») вітання, і нагадування про недавні українські визвольні змагання, схоже на відкритий лист, заохочення розпочати плідне творче спілкування і побратимство. Треба сказати, що відтоді підтримка між митцями взаємних стосунків «особливою художньою мовою» дійсно розпочалося з поетичного «естетичного спілкування», з адресування рецензій, поетичних натяків, цитат і ремінісценцій. Що, і з огляду на суспільно-політичні події й репресії в «советській» Україні, їхні комунікативні зв'язки набували різних форм мовних і художніх репрезентацій та діалогів... Причиною чого було життя в протилежно відмінних світах: Маланюка-автора «Перстень Полікрата» в цивілізаційних країнах Заходу, а творця «Троянд і винограду» Рильського – в азіатсько-московському Сході, де нічевелилися будь-які індивідуальні та національні прояви.

Наступні оцінки Маланюком творчості Рильського з позицій «поета-епохи» (В. Державін) носія і хранителя національної ідеї, були далеко неоднозначними. Наприклад, зміст поеми «Послання», опублікованої в «Літературно-науковому віснику» (Львів, 1926. Кн. 12). Текст побудований на розчаруванні і доріканні (з вибаченням) творчому побратиму Рильському за «сонячно-епікуреїстичну» філософію, прагнення в «тиші з вудками» втекти від дійсності, не торкатися у творчості подій своєї доби – «Епохи здійснених утопій, / І порошу спопелілих вір». Проводячи паралелі між цивілізаційними чинниками Європи і Азії, між Сходом і Заходом, вірою і атеїзмом, поет-емігрант картає українців за бездіяльність і байдужість, акцентуючи: «як в нації вождя нема/ тоді вожді її поети».

На мій погляд, Маланюк занадто емоційно сприйняв окремі рядки Рильського, натомість обійшов увагою достатньо промовисті тексти в збірці «Крізь бурю і сніг» (1925), скажімо: «Закопано, а з-під землі чоло...». Або вірш «Знов той же Сфінкс, і знову жде одгадок...». Відомо ж бо, що образ давньоєгипетського

страховиська (лев з головою тварини чи людини), був особливою формою втілення ідеї надлюдського ества фараона, що мав надмірну владу над безголосим людом. Тож, власне, в образах Сфінкса, Дедала, сяючих смолоскипів, від яких «іще чорніша мла», ідеться про кремлівську тоталітарну владу.

До речі, реакція на «Послання» в радянській пресі резонувала достатньо довго, даючи зайвий привід до знецінення М. Рильського. Імовірно, його вірш «Епоху, де б душею відпочить...» (1927), адресувався не лише критикам – наддніпрянцям, а також Є. Маланюку, який радив поетові висвітлювати свою добу бодай у «гнівних інвективах». Ці поради були слухними, якби не всевивяще око ЧК.

Нещадна радянська критика з поч. 1920-х рр. і, як наслідок, – арешт М. Рильського 19 березня, у день народження поета, де під час слідства чекісти висували звинувачення за те, що не дав різкої відповіді авторіві «Послання». Доказом морального і психологічного тиску на митця під час слідства і піврічного ув'язнення в Лук'янівській тюрмі стала книга «Знак терезів» (1932). Та опріч декларативних гасел про «обов'язки поета і громадянина», у ній відчитуються, на правду, неоднозначні смисли, що надаються до зіставлення віршованих рядків Маланюка і Рильського. Як бачимо, перегуки (свідомі й підсвідомі) в обох письменників помітні на типологічному, образному і метафоричному рівнях, у звертанні до універсальних тем.

Прискіплива увага Маланюка до творчості Рильського не випадкова, бо, як достеменно підмітив В. Державін, вони «обидва є поети надзвичайно просторового діапазону, в основному поети-лірики, проте з тематикою майже всеохопною», «сприятливі в поезії своїй до численних зовнішніх та імпульсів – як українських, так і чужемовних». («Наше життя», 1947. № 4 від 02. 02.)

У міжвоєнний період, живучи у Празі, а за тим – у Варшаві Є. Маланюк, популяризує українську літературу, не раз писав про автора «Синьої далічини» в чеських і польських часописах, представляв його поетичний і перекладацький набуток польським поетам-скамандристам, і художникам слова, які гуртувалися навколо журналу «Катена».

Універсальність літературно-критичного підходу до аналізу більш ніж сорокарічного набутку, за словами М. Зерова, poeta maximus, представив Є. Маланюк у статті «Думки про М. Рильського» («Київ», 1954. № 4), вісью якої є Кантівські тези «культури» і бездоганного поетичного смаку, як певної системи вроджених, засвоєних і усвідомлених родинних і суспільних вартостей (обізнаності, освіченості, виховання). У статті застосовані різні підходи до розуміння не тільки психології творчості поета, літературних уподобань, впливів, перегуків тощо, а й запропоновано теми, які варті уваги дослідників літератури.

Стосовно фактів біографії Рильського, що мали вплив на процес його творчого формування та літературно-мистецькі смаки, Маланюк насамперед говорить про його батька Тадея Розеславовича і матір Меланію Федорівну, їхнє родинне коло, де поєднувалися польські й українські мовні, народнописенні, побутові й культурні традиції. Ще навчаюся у Подебрадській Українській господарській академії познайомився й заприятелював з гімназійним товаришем Максима – Михайлом Мухіним, на той момент студентом Карлового університету і літературного критика. З його розповідей багато чого дізнався про родину та вподобання батьків і дітей. Так само багато інформації почерпнув із листування та особистих зустрічей з Юрієм Кленом (Освальдом Бургардтом), який 1931 р. виїхав з Радянської України і мешкав у Німеччині.

На думку автора «Земної Мадонни», поняття «українець польської культури», яким себе ідентифікував Тадей Рильський є дуже істотною обставиною, щоб вдатися до міркувань про

наявну культуру «окраїнної» «польськості» Правобережної України і впливів її на формування його сина. Сусіди з Романівки, де розташовувався маєток Рильських, батькове київське старогромадівське оточення, «хлопоманство» і перекази про «балагульство», зацікавленість українською історією, етнографією, музикою і театром, очевидно, закарбувалося в пам'яті з дитинства і юності. Адже відголоски розповідей про «балагульство» присутні в розлого-епічній поемі «Марина» (1933), щоправда, як зауважує Маланюк, зображеного поетом, на жаль, «без необхідної дози об'єктивізму». Окрім того, ті давні розмови пояснюють і вибір для перекладу з творів польського барда Адама Міцкевича, не що інше, а саме поеми «Пан Тадеуш».

Автор «Книги спостережень» пише про чималий (від 1917-го і до 1954 р. включно) внесок Рильського в український літературний і культурний процес, у розвиток української мови, поетичної й перекладацької. Роздумував і про те, які драматичні випробування випали на долю поета-лірика, і що довелося пережити в «страшну, цинічно-підлу» радянську епоху, коли лише на його відступивши від «виробничих» завдань, тут же влада вдавалася до моральних тортур у вигляді публічного бичування – у пресі і на зборах, де «буржуазний інтелігент М. Рильський» повинен був каятися в «національних помилках» у своїй літературній праці, вимушено називати всує й ім'я ненависного сталінським опричників «поета Маланюка» («Літературна газета», 1947. № 50 від 11. XII). Як висновок, варто наголосити, що сталінська доба культивувала безжално вбивчу стилістику в полеміці письменників зі своїми опонентами, постійно провокуючи і маніпулюючи, щоб розпалювати між ними взаємне несприяття і відторгнення, приниження один одного.

Та попри всі перешкоди, на відміну від інших українських письменників, підкреслював Маланюк, про що Рильський не писав би, навіть заклики, гімни труду, оди вождям, – його рядки завжди залишаються «технічно»-мистецької вартості, що є «безсумнівним навіть для найупередженішого літературознавця». У текстах Рильського можна завжди знайти сюжети з витонченими інтимними переживаннями, настроєві, колоритні пейзажі, «у яких живе справжня поезія, або щонайменше лежить печать безсумнівної культури». Очитаність і бездоганний мистецький смак наявні у віршах ґрунтованих на «вічних образах» світової культури: образи відомих письменників і митців, літературних персонажів, європейських й екзотичних країн тощо. Так само відчутна вона і у виборі для перекладів поетичних текстів французьких і слов'янських літераторів. Це виразні здобутки Рильського і його побратимів-неокласиків, – зазначає Маланюк, – бо вони «розширюють горизонти української поезії», сприяють «входу її у широкий світ, і, одночасно, в конструктивне входження її в систему західноєвропейської поезії».

Про ліричний струмінь поетичного голосу, мистецько-окрилену стилістику, що творить легкість і прозорість віршів, писав Є. Маланюк у прощальній епітафії «Над могилою Максима Рильського» («Український бюлетень», Нью-Йорк, 1964. № 7/37). Нагадав у ній і про те, що життя поета не раз «висіло на волоску, який кожної хвилини міг обірватися». Вірші ж, не подиктованих натхненням, а приневоленням, уважав даниною жажливому часу; вони ж бо для нащадків будуть тільки «літературні курйози, досить шибеницького стилю». А Рильський був і залишиться «архимаїстром» української поезії, «виразно видатним національним діячем», «один з найбільш справжніх, органічних поетів» ХХ століття. І якщо шукати з кимсь зі світових письменників аналогій, то вони «могли б бути лише з Рільке».

РідЗвана зустріч в Опішні

В ЕтноПросвітницькому осередку три Музеї «Лялина Світлиця» в Опішні на Полтавщині відбулася перша РідЗвана зустріч. Ідея створення саме цього заходу виникла в жовтні минулого року, коли я проводжала гостей-друзів, що злетілися з усіх-усюд на КоровайФест 2024. Дивлячись їм в очі, я зрозуміла, що і їм прощатися не зовсім легко, адже за два дні нашого коровайного дійства (починаємо ж готуватися напередодні, ще в п'ятницю) ми зближуємося-зріднюємося та так, що аж фестивальний день проминає зі швидкістю світла.

– Ну що ж, – ствердно вигукнув пан Андрій Рудь, уже зібраний у дорогу – випалив увесь тютюн у люльці – у рідну Олександрівку, що на Харківщині: скоро зустрінемося! – Так, – підхопили Тетяна Вінцовська, Ганна Халімон, мама Галя, Катруся Юр'єва, Людмила Моргіна, Ліда Рудь, Людмила Бутко, Оксана Савченко і я – із запитанням, що застигло в повітрі – коли?

Довго думати мені не треба: збираю Рід – усіх своїх на початку грудня, а саме сьомого числа для теплої зустрічі всіх нас і добрих гостей, хто забажає. Зимовий цикл українських народних свят настільки багатий і різноманітний, що є що реконструювати, згадати, відродити, у такий спосіб створивши родинну атмосферу новоріччя, родинної сакральної вечері, творчих майстерень, взаємообміну, а головне – спілкування.

Отже, ця РідЗвана зустріч була задумана як радісний своєрідний просвітницький майданчик-нагадування – згадати традиції українських вечорниць: буденних і святкових, урочистих – з калитою і варениками-пирхунами, з пирогами ріжкуватими (Ксенофонт Сосенко стверджує, що саме ріжкувати пироги є виключно українськими – «спеціальність українська, що її нема нігде не то в чужих народів, але навіть у других слов'янських народів»), з прадавньою кашею із цілих зерен з медом – кутею – зварили п'ять куть! А ще – вечері-шани Роду і рідні від старого до малого. Змотати дідуха, розма-

лювати пряничок медовий, новорічну кульку і щічку миколаївським розписом, почистуватися борщем, бігусом, пирогами, безе, вергунами, ріжкуватими пирогами і високими...

Не знаю, як іншим учасникам дійства, а мені пощастило скуштувати всі куті, приготовані до свята, хоч вже й після нього. Констатую факт: усі п'ять куть були добрими, особливими, на смак господині, що її готувала: кутя Лідії Клименко, привезена з Миколаївки, Губиниської громади, що на Дніпропетровщині, була соковито-ніжною, помірно солодкою, з медом і сушеницею зі смачного узвару – яблучками, грушками, вишеньками, сливками та родзинками.

А ще пані Лідія Клименко разом із Ганною Бирсою та іншими членами їхньої творчої команди привезли фантастичні солодкі торти, тістечка, пиріжечки, коровай, а також змотали чарівного дідуха, організували для всіх охочих майстер-клас із миколаївського розпису: щічок, медових пряників, новорічних кульок, дощечок і сит! Їхні майстер-класи настільки популярні і дивовижні, що під час кожного з наших заходів люди жваво юрмляться навколо їх і їхніх рукотворів!

Моя, опішнянська кутя, зварена в глиняному горщику в печі – так найшвидше – була густою з додаванням липового меду, волоських горіхів – мелених і цілих (щедро-прещедро), перетертих з маком і цукром, без додавання узвару.

Кутя Світлани Прохорчук, що привезла її з Полузир'я, Мачухівської громади, була щедрою: розварені зернята, просочені медом і солодом із запашного узвару, присмачені маком і родзинками. Світлана Прохорчук вкотре здивувала всіх своїми пряничками-медівничками, рукотворами, цікавезними лекціями, умінням! Змотала також чарівного дідуха, розповівши гостям його символіку, семантику, а також роль у традиційній культурі українців і не лише.

Кутя Людмили Бутко, привезена з Полтави, була, як і годиться, залита солоденьким узварчиком, звареним із ягід з власного саду, отже була ріденькою. Пані Людмила присмачила кутю сушеними цукатами із заморських фруктів.

Кутя Лідії Рудь, привезена з Олександрівки, Зачепилівської громади, що на Харківщині, була густою, із медовою ситою, з маком, грушками, яблучками із доброго узварчику. Якби ви мене запитала, яка ж кутя була найсмачнішою, я б відповіла: для тих, хто любить кутю, недоброї її не буває! Кожна – зварені зерна пшениці чи ячменю, чи вівса, чи їхньої суміші – присмачені медом, горіхами і маком – це таке добре добро! Мрію і хочу і собі й вам бажаю скуштувати за один раз ще п'ять куть. А, може, й усі десять!!! До речі, чи доводилося Вам за один раз скуштувати п'ять куть?

Під час нашої РідЗваної Зустрічі відбулася Друга персональна виставка-презентація тістоТворчого мистецтва неймовірної слобожанської коровайниці Лідії Рудь! Пані Лідія напекла красунчиків-ягнят, паляниць, паляничок і хлібняток, фірмових її пиріжків з цукровим бурячком, шишастих шишечок-зірочок, а ще назефірила ніжного, як хмаринка, красивого й смачного зефіру у вигляді грибочків,

завиточків-квіточок... Виставка видалася славною, пишною, помпезною від презентованих смаколиків! Очі дійсно розбігалися від різноманіття, вправності рук майстрині, розкриля її кондитерської, кулінарної і тістотворчої фантазії! Браво, майстрине!!! Допомогає як міг, а особливо надихав дружину пан Андрій Вікторович Рудь. Ходив святково вбраний у смушеву шапку-кучму, у козушину, з льюлькою козацькою, тютюном добрим, власного виробництва, димлячи-попахуючи оксамитовим кучерявим димом – від молодичь відбою не було! Казали, що то чарівний дим.

Центровою фігурою-цабе свята був Велес у розкішному кожусі, з посохом. Поважний і мудрий Євген Моргачов у перерві між грою на дрімбі роз'яснював охочим деякі фрагменти забутої міфологічної історії українського народу та його багатющих нашарувань-пластів духовної культури.

У «Лялиній Світлиці» тим часом порядкували дівчатка Зорянка та Софіяка з гурту «Зоряниця», допомагаючи прамудрому Дідові-Чарівникові вислухати бажання гостей, та пригостити кожного з них цукеркою а чи й... різочкою! Дівчатка красиво колядували, віншували гостей.

У Весільній хаті саме в цей час кипіли-парилися пухкі гамбовці з горіхами, випікалися в печі панянки і коники, зірочки і квіточки зусиллями умілих рук Ірини Мартиновської та Маріанни Лі. А верховодив процесом відомий коровайопік-рекордсмен Андрій Сергійович Калінін! Встигли багато. А головне – щедро ділилися своїми вміннями-знаннями-секретами з гостями, що безперестанку йшли в їхню теплу й смачну хатинку.

У РідЗваній хатині порядкувала неймовірна Людмила Бутко: зварила бігосу, пісного борщу, напекла пирогів довгих і простих, тортів новорічних, пряничків... і чого в неї там тільки не було! Гості виходили з хати з рожевими щічками, вдоволено посміхаючись, дякуючи! А ще пані Людмила встигла зафіксувати і вручити сертифікат про рекорд поки що єдиному чоловіку-коровайопіку Андрію Калініну (професія дальнобійник) за випікання десяти короваїв у рекордно стислий термін – з 26 жовтня по 7 грудня 2024 року. Гостоньки дорогі, як і ми – роззявили роти і ротик від подивування тими дев'ятим і десятим витвором Андрієвого коровайного мистецтва!!!

У надвірньому павільйоні молоді, але завзяті кухарішефи Богдан і Сашко зварили гостренький бограч, напекли горох'яників, наварили вареничків і казан запашного со-

лодкого трав'яного чаю з чебрецем, рутою-м'ятою, шавлією, квітом бузини, липи, дикої груші, глоду, кульбаби, листячком весняної смородини, малини й шовковиці...

Жваво і прегарно колядувала для нас «Криниченька» – опішнянський фольк-гурт з понад двадцятирічною історією! Лідерка гурту – славна наша місцева коровайниця Катерина Миколаївна Порскало!

Очікуємо всіх наших і нових неймовірних мисткинь і митців з майстерками 15 березня 2025 року весну з нами зустрічати, 9 серпня 2025 року продегустувати з нами

сто і один борщ, а також зварити свій, миколаївський, 25 жовтня 2025 року на КоровайФест, 6 грудня 2025 року на Другу РідЗвану зустріч!

Анонсовану нами програму Першої РідЗваної зустрічі вдалося виконати і перевершити навіть свої сподівання! Принагідно запрошую добрих людей на Другу РідЗвану зустріч 6 грудня 2025 року. Початок, як завжди, зрання – о 9 годині!

А вже 29 грудня 2024 року, не всидівши, не втерпівши, ми знову

зібралися біля теплої печі Лялиної Світлиці з друзями обговорити минулі зустрічі, почутися-побачитися-обійнятися. Ох і тепло ж було... А смачно як! Дивовижно. Бо коровайопік-рекордсмен Андрій Калінін спік і привіз для нас усіх свій тринадцятий коровай. Прозірний. З маком. Вдашній велетень-красень, вагою майже шість кілограмів! Коровайниця Ліда Валентинівна Рудь оцінила найвищими оцінками. Засипала пана Андрія компліментами. Пан Євген здивував смаколикком-делікатесом – вудженими лизнями! Лідія Валентинівна Рудь презентувала унікальні паляниці – Василя – жовту, з гарбузом і льоном, і Меланку – пшеничну з маком. Саме такі паляниці, хлібові сестриці, добрі з медом, 30 грудня 2024 року в київському ресторані «Глек», з ініціативи його власниці, членкині Клубу Борщотворців і ТістоТворців Майї Степової, були окрасою її передноворічного свята з колядою і щедрівками для родин волонтерів і військовослужбовців у супроводі унікальної лекції про народні традиції зимових свят професорки пані Алли Гаврилук.

А тепер нетерпляче чекаємо 15 березня 2025 року – започатковуємо цьогоріч весняну нашу зустріч – Весняники з Тетяною Вінцовською та Ганною Халімон! Напечемо, наваримо, організуємо майстер-класи, веснянки заспіваємо, один одного пошануємо!

Олена ЩЕРБАНЬ

Засновник – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення №1180 від 11.04.2024 р.
ідентифікатор медіа: R30-03788
Р/р 31253365108946 НДУ ім. М. Гоголя
код 02125668 ДКСУ м. Київ
МФО 820172
(благодійний внесок на розвиток Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою)

Склад редакції:
Онищенко Н. П., редакторка,
Плотніков Є. О., канд. пед. наук, доц.,
Михед П. В., докт. філол. наук, проф.,
Макет, верстка та коректура – Бобрік Д. М.

Адреса редакції:
Центр гуманітарної співпраці
з українською діаспорою, кімната 210
вул. Графська, 2,
м. Ніжин, 16602, Україна
Тел./факс: (04631) 7-19-59
E-mail: ukr_diaspora@ukr.net,
diaspora@ndu.edu.ua
<http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/tsentr-gumanitarnoji-spiwpratsi-z-ukrajinskoyu-diasporoyu/vidannya-ukrajinskij-dim>